

С. Колісниченко,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ КОНСТРУКЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА ДОРІГ

Постановка наукової проблеми. Дороги є класичним взірцем суспільного блага, характерною ознакою якого є суспільний характер споживання. На будівництво доріг витрачаються величезні суми бюджетних ресурсів, за якістю дорожнього покриття визначають про якість державного та муніципального управління, стан та структура дорожніх мереж є найважливішою умовою розвитку національної економіки.

Дорожнє будівництво здійснюється під контролем всіх трьох рівнів публічної влади відповідно до принципу поділу доріг по центрах відповідальності за їх будівництво та експлуатацію.

Основна мережа доріг в Україні побудована у 70–80 роках минулого століття: це 120 тис. км доріг місцевого значення і близько 47 тис. км доріг державного значення. Ці дороги не розраховані на сучасні навантаження. Ситуацію ускладнює той факт, що відновлення доріг до останнього часу фінансувалось недостатньо, а зміна будівельних норм 2008 року дозволила замість капітального будівництва виконувати поточні середні ремонти, що не передбачає обов'язкового укріплення основи [1].

Дорожнє будівництво розглядається державою як стратегічний напрям розвитку країни, що забезпечує інфраструктурну основу для пріоритетних проектів та програм. В Україні Проект «Велике будівництво» стартував наприкінці 2019 року. За

2020 рік у рамках проєкту збудували або відремонтували: 6500 кілометрів доріг, 258 мостів та шляхопроводів; у 2021 р., за даними ОПУ, відремонтовано та збудовано 5 098 кілометрів доріг державного значення та 2 190 кілометрів доріг місцевого значення. За даними керівників ОДА, відремонтовано та збудовано 5 046 кілометрів доріг державного значення та 2 182 кілометри місцевого значення. Варто зазначити, що офіційно президентську програму «Велике будівництво» припинено з моменту широкомасштабного вторгнення. Але це не означає, що будівництво в країні заморозилось [2]. Дослідження правовідносин, що виникають у будівництві доріг, висвітлює необхідність аналізу різних умов та обставин, що впливають на правові зв'язки. Для розкриття актуальності цього дослідження звернемося до кількох взаємопов'язаних чинників, які визначають розвиток правового регулювання будівництва доріг. На рівні цивільно-правового регулювання будівельних відносин назріла необхідність формування організаційних договорів на будівництво доріг з урахуванням передового досвіду, особливостей внутрішнього права, звичаїв та практики правозастосування.

Стан дослідження. Незважаючи на досить широкий перелік наукових праць, присвячених договорам у галузі будівництва, на доктринальному рівні цивільного права не представлено належного наукового

обґрунтування організаційних договірних форм, що визначають сучасні будівельні відносини та забезпечують розвиток приватно-правових основ регулювання будівництва. Теоретична база дослідження представлена працями вітчизняних вчених у галузі цивільного, господарського права, теорії права, інших галузевих дисциплін, а саме: Сенік С. [3], Лещенко Н. С. [4], Лукасевич-Крутник І. С. [5], Кривенко Ю. В., Спасова К. Г. [6], Савенко Н. В. [7], Воробйов А. В. [8].

Мета статті полягає у формуванні комплексної уяви про організаційні договори, що застосовуються у сфері будівництва доріг. Зазначена мета визначила постановку таких завдань:

– дати загальну цивілістичну характеристику та встановити ознаки договірних конструкцій у галузі будівництва;

– обґрунтувати методологічне та прикладне значення застосування термінології «організаційні договори».

Об'єкт дослідження становлять суспільні відносини, що виникли у сфері договірного регулювання будівництва. Предметом дослідження є організаційні відносини суб'єктів у сфері будівництва та їх належне правове регулювання.

Методологічна база цього дослідження ґрунтується на комбінуванні загальнонаукових та приватно-наукових методах. Із загальнонаукових методів застосовувалися аналіз, синтез, дедукція, функціональний метод, структурний метод, діалектика, міждисциплінарний метод досліджень, метод прогнозування та інші прийоми наукового пізнання, характерні вузькоспеціалізованим сегментам цивілістики: розкриття цивільно-правових засобів та ін.

Система правового регулювання будівництва, що склалася, пов'язана з надмірним державним втручанням, нагромадженням і протиріччями правових норм. Нормативна технічна база з проектування та будівництва

містить значну кількість нормативних документів.

У рамках статті неможливо розкрити всі договірні зв'язки, що виникають у сфері будівництва доріг. Найбільш важливим виявляється висвітлення функціональних аспектів застосування договорів, встановлення критеріїв їх диференціації та використання на практиці, що надалі створить підґрунтя для розвитку наукових досліджень.

Виклад основного матеріалу. Договірні конструкції в галузі будівництва являють собою структуровані правочини та сукупність пов'язаних з ними юридичних актів, юридичних процедур, що визначають умови організації та здійснення діяльності суб'єктів із проектування, зведення, реконструкції, модернізації, реставрації, ремонту, знесення будівель, споруд, інших об'єктів нерухомого майна, і навіть вчинення інших дій, які забезпечують будівельну діяльність.

Договірні конструкції, по-перше, є частиною загального механізму цивільно-правового регулювання відносин у будівництві; по-друге, забезпечують динаміку зобов'язальних відносин; по-третє, утворюють правові засоби досягнення цілей суб'єктів; по-четверте, виступають спеціальним методом пізнання та способом розвитку наукової доктрини, нормативного матеріалу та практики правореалізації.

Залежно від джерела формування договірні конструкції, що забезпечують будівельну діяльність у сфері будівництва доріг, поділяються на нормативні (закріплені в законодавчих актах), розроблені організаціями (типові) та договірні конструкції, утворені на рівні індивідуально-правового відношення.

Як правореалізаційний інструмент забезпечення будівельної діяльності договірні конструкції характеризуються такими ознаками:

1) особливий суб'єктний склад відносин;

2) єдина спрямованість юридичного оформлення будівельної діяльності;

3) диференційована спрямованість на забезпечення окремих стадій та видів будівельної діяльності.

Єдність договірних конструкцій у сфері будівництва доріг проявляється у їх функціональному взаємозв'язку та визначеності на основі – майнових та організаційних відносин, пов'язаних з будівництвом доріг. Диференціація договірних конструкцій визначається їх функціями залежно від стадій будівельного процесу, способів формування, особливостей суб'єктного складу, характеру взаємодії суб'єктів та інших ознак.

Основним критерієм класифікації договірних конструкцій у сфері будівництва виступає стадія будівельного процесу. Відповідно до даних підстав, слід виокремити договірні конструкції підготовчої стадії; договірні конструкції, що забезпечують безпосереднє будівництво; договірні конструкції, пов'язані з визначенням цивільно-правового режиму результату будівництва. Реалізація функцій управління та надання супутніх послуг на кожному етапі будівництва визначає можливість виділення самостійної групи договірних конструкцій, спрямованих на управління будівництвом доріг та залучення фахівців у даній сфері. Наприклад, розробка проектно-документації на реконструкцію автомобільної дороги загального користування місцевого значення С 070606 Ізки – Верхній Студений км 0+000 – 10+600 в межах населених пунктів с. Ізки, с. Нижній Студений, с. Верхній Студений Хустського району Закарпатської області. Класифікація за ДК 021:2015: 71320000-7 – Послуги з інженерного проектування. Місце поставки товарів або місце виконання робіт чи надання послуг: Україна. Кінцевий строк поставки товарів, виконання робіт чи надання послуг: 31.12.2021 [9].

Недостатня наповненість нормативних конструкцій спеціальними юридичними процедурами, що визначають організаційні відносини суб'єктів будівництва, контроль за їхніми діями, а також процедурами, що регламентують управління змінами, вимогами та врегулювання спорів, знижує ефективність правового регулювання відносин. Вища інструментальна значущість типових договірних конструкцій, розроблених міжнародними організаціями в галузі проектування та будівництва, обумовлена наявністю диверсифікованих процедурних положень, спрямованих на визначення порядку реалізації прав та виконання обов'язків суб'єктів будівельного процесу в його цілісності на кожній із стадій. [10] Цивільно-правова сутність управління, що визначає зміст спеціальних договірних конструкцій у сфері будівництва доріг, обумовлюється об'єктом (сукупність цивільно-правових відносин, окремі дії чи події в рамках правовідносин); суб'єктним складом відносин (замовник, підрядник, адміністратор, інженер, керівник будівництва тощо); цивільно-правовими принципами; наявністю спеціальних функцій (забезпечення ефективності будівельного процесу, реалізація незалежного інтегрованого контролю за виконанням робіт, врегулювання вимог та конфліктів); приватно-правовими засобами реалізації управління.

При здійсненні діяльності з будівництва автомобільних доріг, її структура залежить від впливу різного роду класифікацій договорів та обумовлена, її ієрархічною послідовністю. Пропонуємо виділити наступні: організаційні, основні, поійменовані (унітарні) та непоійменовані, комплексні, змішані договори обумовлені особливостями самих об'єктів дорожнього будівництва, створюваних внаслідок цієї діяльності, а також впливу системи договорів. При цьому потрібно відзначити, що в рамках договірної регулювання тієї чи іншої

діяльності, а особливо діяльності, яка спрямована на створення специфічних складних об'єктів цивільних прав – таких, наприклад, як об'єкти дорожнього будівництва, класифікація договорів усередині системи має свою специфіку.

В основі діяльності з дорожнього будівництва є організаційні цивільні правовідносини [11], які полягають у тому, що виникненню, а також виконанню будівельних відносин повинні передувати певні організаційні дії. По суті, організаційні договори визначають своєрідний алгоритм дій суб'єктів будівництва автомобільних доріг.

Організаційні правовідносини мають такі характерні ознаки. По-перше, це відсутність матеріального об'єкта. Тобто особливістю організаційних правовідносин є немайновий характер прав і обов'язків суб'єктів. По-друге, об'єкт організаційних відносин, під яким розуміється поведінка суб'єктів зобов'язання. Таким відносинам, насамперед, притаманний допоміжний характер. Вони впливають на подальше виникнення майнових, особистих немайнових, корпоративних відносин. По-третє, суттєвим елементом організаційних відносин є їх виконання.

На наш погляд, організаційний договір можна визначити як правочин з організацією тривалих правових зв'язків у вигляді потоку різноманітних ділових відносин, спрямованих на підвищення ефективності відповідного виду підприємницької діяльності, а саме будівництва доріг.

Із запропонованого визначення можна виявити специфічні риси договору, який аналізується. Оскільки організаційні договори спрямовані переважно на регламентацію майбутніх майнових відносин сторін, вони зазвичай носять довгостроковий або безстроковий характер.

Організаційні договори впорядковують майнові відносини суб'єктів, але не лише на рівні одиничного зобов'язання, а певної їх сукупності.

Це означає, що організаційний договір передбачає загальні вимоги до укладання та виконання всієї множини окремих зобов'язань у межах його дії. Ця функція організаційних договорів окреслюється формуванням та стабілізацією довгострокових відносин учасників договору у сфері будівництва доріг.

Організаційні договори можуть бути передумовою укладання його учасниками будь-яких видів майнових договорів. Так, учасники здатні укласти між собою найрізноманітніші договори. Поряд із цим, організаційні договори можуть бути підставою укладання та виконання договорів певного виду. Договірні конструкції, що закріплюють правовий режим об'єкта будівництва після його завершення, є частиною єдиного механізму договірно-правового регулювання будівельної діяльності. Наприклад, організаційні договори у сфері будівництва доріг визначають окремі умови виконання договорів будівництва доріг. Із названих функцій організаційного договору виникає суть його обслуговуючого характеру, допоміжної ролі стосовно окремих майнових договорів, що укладаються. З цим складно погодитися. Водночас, оскільки організаційний договір не передбачає досягнення конкретного майнового результату, він залишається за своєю природою організаційним.

Висновок. Специфіка робіт зі складними промисловими об'єктами, зокрема будівництвом доріг, навряд чи може бути охоплена будь-якими загальними уніфікованими нормами. Дедалі більше уваги в юридичній літературі стали приділяти поняттю та сутності організаційного договору. Посилений інтерес до зазначеного виду договорів викликаний його частим застосуванням на практиці. Так, наприклад, конструкція організаційних договорів широко застосовується у сфері будівництва. Проте попри таке широке практичне застосування, в українському законодавстві

не знайшлося відображення легально закріпленого поняття організаційного договору.

Отже, організаційний договір можна визначити як правочин з організацією тривалих правових зв'язків у вигляді потоку різноманітних ділових відносин, спрямованих на підвищення ефективності відповідного виду діяльності, а саме будівництва доріг.

У статті визначено, що організаційні договори набувають поширення та дозволяють учасникам цивільного обороту здійснювати координацію діяльності один з одним. Визначено, що потреба в координації виникає в різних сферах діяльності, в тому числі і в будівництві, що визначає різноманітність видів організаційних договорів, що напрацьовані практикою. Питання правової природи організаційних договорів викликають останніми роками підвищений інтерес у вітчизняних цивілістів, оскільки спостерігається збільшення кількості таких договорів на практиці. Однак теорія не встигає за практикою.

Зазначено, що учасники цивільного обороту прагнуть організації договірному процесу задля досягнення найкращого економічного результату, зокрема шляхом налагодження стабільних юридичних зв'язків зі своїми діловими партнерами. Організація таких відносин певною мірою забезпечується існуванням цивільно-правових норм, що визначають імперативні правила, яких повинні дотримуватися учасники цивільно-правових правочинів. Цивільне право, виступаючи нормативно-правовим регулятором організаційних відносин, не завжди здатне належним чином задовольнити необхідність їх правового регулювання.

Проаналізовано, що незважаючи на очевидність і об'єктивність

існування в цивільному праві маси організаційних договорів, часто ставиться під сумнів зобов'язальна природа цивільних організаційних правовідносин, що виникають з них. Відсутнє поняття організаційного договору, залишаються недослідженими особливості організаційних договорів, які використовуються у сфері будівництва доріг.

Обґрунтовується висновок про те, що під організаційним договором, на думку автора, слід розуміти правочин щодо організації тривалих правових зв'язків як потоку різноманітних ділових відносин, спрямованих на підвищення ефективності будівельної діяльності у сфері будівництва доріг.

Ключові слова: будівельна діяльність, організаційні правовідносини, майнові правовідносини, організаційний договір.

Kolisnychenko S. On the issue of the construction of organizational contracts in the field of road construction

in the article, it is determined that organizational contracts are becoming more common and allow participants in civil turnover to coordinate their activities with each other. It is determined that the need for coordination arises in various areas of activity, including construction, which determines the variety of types of organizational contracts developed in practice. The issue of the legal nature of organizational contracts has attracted increased interest from domestic civil lawyers in recent years, as the number of such contracts in practice has been increasing. However, theory lags behind practice.

It is noted that participants in civil turnover strive to organize the contractual process in order to achieve the best economic result, including by establishing stable legal relationships with their business partners. The organization of such relationships

is to some extent ensured by the existence of civil law norms that define imperative rules that participants in civil legal transactions must observe. Civil law, acting as a normative legal regulator of organizational relations, is not always able to properly satisfy the need for their legal regulation.

It is analyzed that despite the obviousness and objectivity of the existence of a multitude of organizational contracts in civil law, the obligatory nature of civil organizational legal relations arising from them is often doubted.

Key words: construction activity, organizational legal relations, property legal relations, organizational contract.

Література

1. «Велике будівництво» з 2022 року повністю відмовляється від середніх поточних ремонтів доріг. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=59869>

2. На житло переселенцям немає, а дороги будують: чому в асфальт катають мільярди під час війни. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/society/2022-11-14/na-jitlo-pereselentsam-net-a-dorogi-stroim-rochemu-v-asfalt-katayut-milliardy-vo-vremya-voyni/48910>

3. Сенік С. Правове регулювання договірних відносин генеральних підрядників та субпідрядників у капітальному будівництві : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 Л., 2006. 196 арк.

4. Леценко Н. Господарсько-правові санкції за порушення договору підряду на проведення проектних і дослідних робіт: проблеми теорії та правозастосування. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 96–101.

5. Лукасевич-Крутник І. С. Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт: дис... канд. юрид. наук. К.: НАВС. 2011. 206 с.

6. Кривенко Ю. В., Спасова К.І. Укладання та реалізація договору підряду. Часопис цивілістики : наук.-практ. журн. 2021. Вип. 43. С. 36–40.

7. Савенко Н.В. Адміністративно-правові засади набуття права власності на об'єкти незавершеного та законсервованого будівництва в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2009. 16 с.

8. Воробійов А.В. Державне управління інвестиційною діяльністю в будівництві : дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Запоріжжя, 2007. 180 арк.

9. Розробка проектної документації на реконструкцію автомобільної дороги загального користування місцевого значення С 070606 Ізки – Верхній Студений км 0+000 – 10+600 в межах населених пунктів с. Ізки, с. Нижній Студений, с. Верхній Студений. Хустського району Закарпатської області (71320000-7 Послуги з інженерного проектування). URL: <https://www.dzo.com.ua/contracts/10125090>

10. Про регулювання містобудівної діяльності. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 34. Ст. 343.

11. Цивільні правовідносини: навч. посіб. Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. К.: Істина, 2008. 304 с.

